

УДК [378.011.3–051:8]:[17.022.1:159.947.5]

М. А. Сперанська-Скарга

**АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ УПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ
ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОГО КОМПОНЕНТУ
ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

Останніми роками у вітчизняній та закордонній педагогіці спостерігається тенденція, пов'язана з аналітико-прикладним дослідженням сутності, компонентів та засад формування компетентності майбутнього фахівця-педагога. Все частіше сучасні вчені пов'язують поняття «імідж» з феноменом компетентності вчителя та наполягають на необхідності формувати власний професійний імідж, одним із компонентів якого є професійно-педагогічні якості та вміння майбутнього фахівця.

Положення, розкриті в роботах А. Панасюка, Г. Почепцова, В. Шепеля, П. Берд, Л. Браун, Ф. Джефкінса, А. Калюжного, В. Черепанової та інших науковців, дозволяють стверджувати про виникнення нової галузі педагогічної науки, педагогічної іміджелогії, яка наразі має власний понятійний апарат, методи дослідження феноменів, а також технології моделювання процесів.

У процесі дослідження феномену «професійно-педагогічний імідж майбутнього вчителя-філолога» було зроблено припущення стосовно трикомпонентної структури останнього, яке було доведено під час проведення педагогічного експерименту. На нашу думку, імідж учителя-філолога – це складне утворення, яке містить мотиваційний, когнітивний та рефлексивний компоненти. Експеримент, що мав на меті апробацію моделі процесу формування професійно-педагогічного іміджу майбутнього вчителя філологічних спеціальностей, проходив у три етапи, які були присвячені, відповідно, визначенню проблеми, впровадженню розробленого комплексу заходів та аналізу проведеної роботи. **Мета** статті полягає у визначенні результатів дослідження у частині впровадження у позанавчальну діяльність педагогічних умов, спрямованих на формування мотиваційного компонента професійно-педагогічного іміджу майбутнього вчителя-філолога.

Педагогічний експеримент відбувався в три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. Констатувальний етап засвідчив існування деяких протиріч між потребами студентів у питанні формування професійної культури вчителя взагалі й комплексу світоглядно-іміджевих знань зокрема й реальним станом виховної системи вищих навчальних закладів та здатністю викладацького колективу виконувати означену підготовку на належному рівні.

Формувальний експеримент мав на меті впровадження моделі процесу формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх учителів-

філологів. Структурно-функціональну модель було створено з урахуванням принципів культуровідповідності, цілісності, особистісної пріоритетності, єдності особистості та діяльності, саморозвитку й реальності. Процес реалізації визначених у моделі умов мав системний, циклічний і цілісний характер, що забезпечило його успішність та ефективність. Розроблена модель передбачала застосування таких методів формування професійно-педагогічного іміджу, як орієнтаційно-цільові, рефлексивні та діяльнісні, що корелюються з відповідними педагогічними умовами, які сприяли досягненню кінцевої мети.

Було доведено, що головними умовами успішності процесу формування професійно-педагогічного іміджу майбутніх учителів філологічних спеціальностей є, по-перше, сформованість мотивації на професійно-педагогічну діяльність, по-друге, створення виховного середовища, спрямованого на формування комплексу іміджформувальних знань і навичок майбутніх учителів, та, по-третє, рефлексивна активізація й самоорганізація суб'єкта в педагогічній діяльності. У процесі впровадження зазначених умов у виховний процес було здійснено всебічну рефлексію ефективності й доцільності введених умов та запропонованих видів діяльності, ураховано критичне оцінювання програми роботи факультативу «Професійно-педагогічний імідж учителя-філолога» та внесено деякі корективи з огляду на думку учасників експерименту. Узагалі, колектив викладачів робив згоду надати експериментальному процесу максимальної відкритості, а принципам – гнучкості з метою врахування потреб і прагнень кожної особистості, оскільки саме особистісно-зорієнтоване навчання та виховання здатні подолати освітні й культурні бар'єри, що досі існують у системі вищої освіти. Створення умов вільного й гармонійного розвитку майбутніх фахівців було одним із завдань експериментальної роботи.

Ефективність упровадження педагогічних умов з формування професійно-педагогічного іміджу ми відстежували завдяки оцінюванню динаміки розвитку показників трьох базових критеріїв оцінювання сформованості професійного іміджу: мотиваційного, когнітивного та рефлексивного.

На констатувальному етапі експерименту було визначено рівні сформованості кожного критерію в студентів контрольної та експериментальної груп. Як головний інструментарій діагностування було використано анкету-опитувальник, а також додаткові тести й оцінювальні методики.

Щодо успішності заходів з формування показників *мотиваційного критерію* зазначимо, що результати контрольного експерименту свідчать про наявність значної кількості студентів, які наголосили на значущості мотиваційного спрямування виховної діяльності та відзначили позитивні зрушення у власному ставленні до майбутньої професійної діяльності. На констатувальному етапі студентам було поставлене серед інших таке питання: «Які головні мотиви Вашої майбутньої педагогічної діяльності?»

Зіставлення відповідей респондентів на початку та наприкінці експерименту наведено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Мотиви майбутньої педагогічної діяльності (у %)

Мотиви	Конст. етап		Контр. етап	
	К	Е	К	Е
Отримання грошової винагороди	45,7	38	44,1	15
Подальше кар'єрне просування	34	30,2	35,2	21,2
Прагнення уникнути критики керівника й колег	17,3	21	17,5	9,6
Спроба уникнути можливих покарань і неприємностей	15	9,2	16,1	4,8
Потреба в досягненні соціального престижу та поваги людей, які мене оточують	35	39,6	34,3	54,2
Отримання задоволення від процесу й результатів роботи	21,5	22,1	22	45,6
Можливість найбільш повної самореалізації саме в обраній діяльності	31	25,8	30,9	47

Порівнюючи результати опитування серед студентів контрольної та експериментальної груп на констатувальному й контрольному етапах експерименту, бачимо значне зростання вмотивованості в останніх та статичність показників у перших. Так, респонденти з експериментальної групи виявили найбільшу схильність до таких мотивів майбутньої професійної діяльності, як «потреба в досягненні соціального престижу та поваги з боку оточуючих» (54,2%), «отримання задоволення від процесу й результатів роботи» (45,6%), «можливість найбільш повної самореалізації саме в обраній діяльності» (47%). Значні розбіжності у відсотковому співвідношенні між виборами студентів експериментальної та контрольної груп свідчать про успішність та ефективність упроваджуваної системи заходів з формування мотиваційного компонента професійно-педагогічного іміджу, а саме, мотиваційно спрямованих тренінгів факультативу «Професійно-педагогічний імідж учителя-філолога». Зокрема, завдяки корекції стану мотиваційної сфери студентів експериментальної групи зросла популярність таких виборів, як „отримання задоволення від процесу й результатів роботи” – 22% (К) та 45,6% (Е) та «можливість найбільш повної самореалізації саме в обраній діяльності» – 30,9% (К) та 47% (Е). Отримані результати свідчать про позитивні зрушення в розумінні сутності професійної мотивації та майбутньої професії.

Разом з процесуальним та результативним компонентами мотивації формуванню й коригуванню підлягали навички асертивної поведінки та мотиваційно-причинні схеми, тісно пов'язані зі становленням професійно-педагогічної мотивації майбутніх фахівців. Результати опитування

студентів експериментальної групи дали змогу переконатися в необхідності введення в систему позанавчальної роботи тренінгів особистісної причинності та асертивної поведінки. Підсумки опитування представлено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Зіставлення вибору причинних схем у контрольній та експериментальній групах (у %)

Виміри причинності	Причини							
	Здібність		Важкість завдання		Зусилля		Вдача	
Розташування	Внутрішня		Зовнішня		Внутрішня		Зовнішня	
Стабільність	Стабільна		Стабільна		Нестабільна		Нестабільна	
Підконтрольність	Неконтрольована		Неконтрольована		Контрольована		Контрольована	
	К	Е	К	Е	К	Е	К	Е
	45,7	22,3	24,4	15,6	9,7	45,2	20,2	16,9

Цілком очевидно є схильність студентів експериментальної групи до відбору тієї причинної схеми, що є підконтрольною, керованою й нестабільною, здатною до розвитку та впливу, – зусилля (45,2%). Зусилля стає орієнтиром у навчанні та майбутній діяльності тих студентів, що відвідали тренінги особистої причинності. Водночас респонденти контрольної групи віддають перевагу здібностям (45,7%) як головному чиннику успішності або невдачі в професійній діяльності; удачу вони позиціонують як не менш важливу умову досягнення навчальної, особистісної або професійної мети (20,2%). Як бачимо, студенти експериментальної групи вважають чинник наявності здібностей таким, що не впливає суттєво на кінцевий результат діяльності (22,3%), схильючись скоріше в бік необхідності докласти більше зусиль.

Разом з іншими компонентами мотиваційного критерію коригуванню підлягали також ціннісні орієнтації студентів як такі, що визначають особистісний і професійний шлях майбутніх учителів. Наводимо порівняльні дані опитування щодо ціннісної зорієнтованості студентів контрольної й експериментальної груп на початку та наприкінці експериментальної роботи. Студентам обох груп було поставлено питання: «На які цінності Ви зорієнтовані?». Отримані відповіді наведено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Ціннісні орієнтації студентів (у %)

Цінності	Констатувальний етап		Контрольний етап	
	К	Е	К	Е
Життя	35	42,8	34,6	56,2
Людина	5,7	6	5,1	17,8
Краса	48	51,3	48,2	53,4
Здоров'я	22,1	16	23	45,9
Батьківщина	4,5	6,2	4,4	10,2
Праця	11,6	10,5	11,3	38,4
Заможність	53	51,4	54,7	41,2
Родина	15,4	17	15	21,3
Мир	10,7	8,3	11	14,6
Любов	41	44,6	41,2	55
Кар'єра	14	16,2	15,1	26,9
Популярність	53	51,4	52,7	43,5

Дані контрольного експерименту надали можливість стверджувати про наявність значних змін у ціннісних орієнтаціях студентів експериментальної групи в бік загальнолюдських і гуманістичних на протигагу тенденції до збереження відсоткового співвідношення у виборах респондентів контрольної групи. Так, студенти експериментальної групи надають найбільшу перевагу таким цінностям, як життя (56,2%), здоров'я (45,9%), краса (53,4%), праця (38,4%), заможність (41,2%), кар'єра (26,9%). Доволі популярним залишився такий вибір, як популярність (52,7% (К) та 43,5% (Е), що пов'язано зі специфічною спрямованістю організованої системи позанавчальних заходів, спрямованих на формування професійного іміджу вчителя, важливими умовами ствердження якого є „вбудування” індивіда в соціальну систему, відтворювання професійних стереотипів та, в деяких випадках, створення й закріплення власної популярності як інструменту привертання та керування увагою.

Контрольний етап експерименту засвідчив успішність формування показників мотиваційного критерію. Результати зіставлення рівнів сформованості показників за мотиваційним критерієм у студентів контрольної й експериментальної груп на констатувальному та контрольному етапах експерименту подано в гістограмі (див. рис. 1.1).

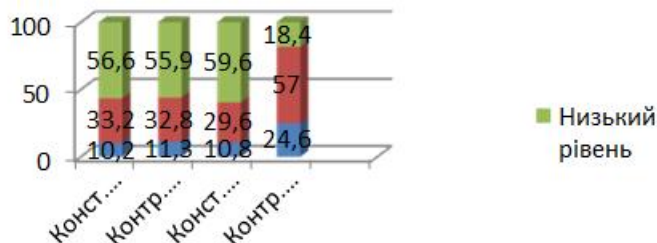

Рис. 1.1. Зіставлення рівнів сформованості показників за мотиваційним критерієм

Однак, незважаючи на позитивну динаміку розвитку мотиваційного компоненту професійного іміджу майбутнього вчителя філологічних спеціальностей, відзначимо необхідність виключно комплексного підходу до формування такого комплексного феномену, діяльність з покращення якого пов'язана як з професійним, так і з особистісним становленням особистості вчителя, з його вмотивованістю, наявністю розвинених професійно-педагогічних знань та навичок, а також з прагненням вдосконалення та саморефлексії. Вважаємо за необхідне проводити подальший аналіз успішності впровадження педагогічних умов, що забезпечили процес формування усіх складових професійно-педагогічного іміджу вчителя-філолога.

Список використаної літератури

1. Берд П. Продай себя. Тактика совершенствования вашего имиджа / П. Берд. – Минск : АМАЛФЕЯ, 1997. – 208 с. **2. Браун Л.** Имидж-путь к успеху : моногр. / Л. Браун ; пер. с англ. Л. Царук ; гл. ред. В. Усманов. – СПб. : Питер Пресс, 1996. – 288 с. – (Сам себе психолог). **3. Jefkins F.** Public Relations / F. Jefkins. – London, 1994. – 256 p. **4. Калюжный А. А.** Психология формирования имиджа учителя / А. А. Калюжный. – М. : ВЛАДОС, 2004. – 222 с. **5. Калюжный А. А.** Технология построения имиджа учителя / А. А. Калюжный // Пед. техника. – 2005. – № 3. – С. 103 – 108. **6. Панасюк А. Ю.** Вам нужен имиджмейкер? Или о том, как создавать свой имидж / А. Ю. Панасюк. – 3-е изд. – М. : Дело, 2001. – 240 с. **7. Почепцов Г. Г.** Имиджелогия / Г. Г. Почепцов. – 5-е изд., испр. и доп. – М. : Рефл-бук ; Киев : Ваклер, 2006. – 574 с. **8. Черепанова В. Н.** Формирование индивидуального имиджа педагога как средство реализации гуманистической концепции образования : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Черепанова Вера Никандровна. – Тобольск, 1998. – 201 с.

Сперанська-Скарга М. А. Аналіз результатів упровадження педагогічних умов формування мотиваційного компоненту професійного іміджу майбутніх учителів філологічних дисциплін

У статті проаналізовано успішність впровадження педагогічних умов, що забезпечували процес формування мотиваційного компоненту професійно-педагогічного іміджу майбутніх учителів філологічних спеціальностей. Автор підкреслює необхідність комплексного цілісного підходу до процесу формування іміджу як психолого-педагогічного феномену; проводить зіставний аналіз результатів опитування на констатувальному та контрольному етапах педагогічного експерименту; робить висновок щодо успішності обраних позанавчальних заходів та розробленої структурно-функціональної моделі.

Ключові слова: професійно-педагогічний імідж, учителі-філологи, педагогічний експеримент, мотиваційний компонент, професійна компетентність, ціннісні орієнтації.

Сперанская-Скарга М. А. Анализ результатов внедрения педагогических условий формирования мотивационного компонента профессионального имиджа будущих учителей филологических дисциплин

В статье проанализирована успешность внедрения педагогических условий, которые обеспечивали процесс формирования мотивационного компонента профессионально-педагогического имиджа будущих учителей филологических специальностей. Автор подчеркивает необходимость комплексного целостного подхода к процессу формирования имиджа как психолого-педагогического феномена; проводит сопоставительный анализ результатов опроса на констатирующем и контрольном этапах педагогического эксперимента; делает вывод относительно успешности выбранных внеучебных мероприятий и разработанной структурно-функциональной модели.

Ключевые слова: профессионально-педагогический имидж, учителя-филологи, педагогический эксперимент, мотивационный компонент, профессиональная компетентность, ценностные ориентации.

Speranskya-Skarga M.A. Analysis of results of introduction of pedagogical terms of forming of motivational component of professional image of future teachers of philological disicplin

The article analyzes the effectiveness of the introduction of pedagogical conditions that guaranteed the process of the formation of the motivational component of professional image of prospective language teachers. The author emphasizes the necessity of complex holistic approach to the process of the formation of image as a psychological and pedagogical phenomenon; carries out the comparative analysis of the research results at the stating and controlling stages of the pedagogical experiment; draws the conclusion as for the correct choice of the extracurricular events and that of the structural and functional model that was developed.

Key words: professional and pedagogical image, teachers-philologists, pedagogical experiment, motivational component, professional competence, system of values.

Стаття надійшла до редакції 26.11.2012 р.

Прийнято до друку 21.12.2012 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Савченко С. В.